
A.

I. Om Fædrelandets Forsvar og gymnastiske Øvelser.

Udgivet som Indbydelseskrift i Aaret 1800 af
Prof. Treschow, daværende Rector ved Cathedralsskolen i Christiania a).

Det cultiverte Menneske forekommer mig i Almindelighed ligesom en Billedstøtte, der vel overalt er nogenledes sleben, men hvoraf de fleste Dele i Henseende til Formen ere ufuldendte, medens en eller anden ved en besynderlig Ekshibition og Fuldkommenhed udmærker sig fremfor alle de øvrige. Kunsten, der skal danne os, behøver dertil saa lang en Tid, at de fleste døde, førend

a) Denne lidet bekiendte Afhandling synes ved Tidsomstændighederne at have faaet en fornjet Interesse. Anledningen, i hvilken den affattedes, kvalificerer den til Indrykkelse i disse Annaler.

den kan blive færdig med Hovedet, Haanden, eller endog en mindre Part af det Hele. Jo mere den selv forbedres, des mindre bliver den skiftet til at forbedre det brojsfældige Stykke, den har mellem Hænderne.

Det kunde derfor være Spørgsmaal, om vore gamle Forsædre, paa hvilke Kunsten snart udtømmede sit fattige Forraad, om hine Barbarer med de fine Sandser, de stærke Muskler og den øvede Behændighed i at bruge dem, ikke i deres hele Dannelse langt overgaae de slebne Folk, der troe at staae paa et langt høiere Trin end de. Efterat de forskjellige Stænder og Næringsveie ere bleven deelte næsten i det Uendelige, og der ei alene gives Bønder, Haandværkere, Riidsmænd og Lærde, men enhver blandt disse, formedelst Ovelser og Bestæftelser af en anden Art, fast ved ligesaa skarp bestemte Grændser er affondret fra andre som Agre og Marke, er det neppe tilladt engang at gjøre noget Skridt ind paa det naboelige Gebet for at dyrke det, og, er det end ikke forbudet, saa kan kan det dog ikke lettelig skee, naar man ikke derover vil forsømme sit eget.

Betragte vi disse saa kaldte Barbarer noget nærmere, saa er enhver iblandt dem ganske, hvad hos de meest dyrkede Nationer alle tilsammen ere. Sophisten Gorgias, der, foruden den Indsigt, han skal have havt i alle da bekiendte Videnskaber,

selv kunde sye sine Klæder og Skoe, ja forfærdige
 alt hvad han ellers behøvede, er intet Særsyn
 blandt dem, man gemeenlig kalder Wilde eller, jeg
 veed ei om mere skaansomt, Halbvilde. Vel
 bestaae deres Fortrin meest i Legemet's Færdighe-
 der; men, naar disse ere ret mangfoldige, saa,
 da man til en hensigtsmæssig Anvendelse deraf
 dog maae ledes af Eftertanke, bliver vel ogsaa
 Sielens Dyrløse, som det synes, om just ingen
 nødvendig Forberedelse dertil, saa dog en uude-
 blivelig Følge deraf. Hvo der forstaaer at anskaffe
 og tillave sin Føde, bygge sit Huus, væbe sine
 Klæder og danne sig dertil alt Værktøi alene, er
 Jæger, Fisker, Algerdyrker, ja, hvis det gielder,
 General, Statsmand og Dommer tillige, der,
 for af den hele Natur at samle de Materialier,
 han dertil behøver, maa stræbe at kiende enhver
 Gienstand, der berører ham, skulde han vel alde-
 les kunne mangle den Mands Dannelse, som en
 ofte saa heldig Anvendelse af almindelige Kundskas-
 ber forudsætter, ja, skulde han ei heri have meget
 forud for os andre, hvis eensformige Liv og snevre
 Virkefærd indskrænker Brugen af vore Evner til
 nogle saa Formaalet, som viielden have Tid eller
 Leilighed til at see udover?

Arbejdernes Deling mellem mange har uden
 Tvivl bidraget betydelig til Kunstens Fulkom-
 menhed, men Menneskets egen er deraf desto-

mere sat tilbage. Det er kun en liden Deel af medfødt Kraft, som Mængdens sædvanlige Forretninger giver den Anledning til at øve og forbedre. Det evige Lighedanne medfører nødvendig en eensidig og altsaa forfeilet Dannelse. I den høiere Stand mangler ligeledes, om just ikke Leilighed saa dog Nødvendighed til Afverlinger, hvilket formedelst Menneskers naturlige Ulyst til Anstrængelse gemeenlig er det samme.

Unyttige Klagemaal, kunde man indvende, da Marsagen dertil dog ei er at afhielpe! Skal vi da vende tilbage til den raae Tilstand igien, fra hvilken vi gik ud, og som alene Sværmere endnu kan misunde de Folkeslags, som derved ere bleven staaende? Thi sæt endog, det lod sig bevise, at man burde, hvorledes vilde man alligevel drive dette Forslag igiennem, naar Attraae efter Magt og Overflodighed, naar Kunstnere, Statsmænd, Regentere, ja Tingenes naturlige Løb ligesom en mægtig Strøm satte sig derimod. Skulde der altsaa intet Middel gives, der kunde bestaae med Videnskabernes Udvidelse og den immer stigende Kunstflids Fordringer, hvorved Mennesket alligevel kunde blive det, som Naturen har bestemt ham til at være? Er der intet Slags for alle Mennesker lige passende, lige nødvendige Forretninger, der kan give dem den Færdighed og Styrke, udvikle de Siels og Legems Evner, hvoraf

ingen ubrugte bør ligge hen og forruste? Der gives unægtelig en Forretning af den Beskaffenhed, som Pligt og Nødvendighed vistnok opfordrer alle lige meget til at paatage sig, men som Magelighed og Feighed alligevel har lært en stor Deel at velte fra sig paa den, der formedelst deres Stilling i Livet ere mindre anstufne af disse Feil. Fædrelandets Forsvar og de Midler, man dertil maa anvende, udfordre saa megen baade Legems og Aands Anstrængelse, at man ogsaa i Almindelighed gjerne tillægger dem, som deri udmærke sig, en besynderlig Kraft og Styrke.

At denne Forretning oprindeligt er alles Pligt, ligesaavel som at erhverve det Nødvendige og haandhæve dets Besiddelse, behøver jeg formodentlig ei at bevise; men at den er blandt dem, som man ved Arbeidets Deling ei ganske burde overlade til visse Folk eller en vis Stand alene, er en Sætning, som maaskee ei alle vil indrømme mig; jeg maa derfor søge at understøtte den med Grunde.

Det selskabelige Liv forskaffer os blandt andre den Fordeel, at vi, ved at velte en Deel af den Omforg, vor Vedligeholdelse kræver, paa andre, med desto større Glid kan lægge os efter visse meget enkelte Stykker deraf, og saaledes i disse bringe det til en utrolig Høide. Paa denne Maade ere Grændserne af det Nyttige over al Forventning

bleven udstrakte, og i det ved saa mange Kunster forbedrede Liv er der ingen, som alene er istand til at anskaffe eller tilberede sig alle disse Ting. Alligevel vil man vel neppe ansee det for sikkert, endog i de meest uundværlige, aldeles at stole paa andre, saaledes at man deri ei alene forsømmer al Øvelse, men endog lader den Gvne, Naturen dertil har udrustet os med; ved Mangel af Brug, hensvinde. Der gives midt i Selskabet mangfoldige Tilfælde, hvor Mennesket befinder sig i et Elags Eensomhed, forladt, ja angrebet af de Arme, der forhen vare udstrakte til hans Tjeneste; og vee den, som da ingen Tilflugt finder hos sig selv! Forsvar mod Overlast og Undertrykkelse er en af de Ting, Livet ei kan undvære. Regiering og Love betrygge kun saa længe som de ved Magten understøttes. Men Magten erielden andet end en Leiesvend, der ikkun drives af Egennytte. Seer den sig alene og uden Modvægt af en anden, saa forlader den snart sin Post, og vender sine Vaaben mod den, den skulde beskytte, dersom ei disse ere ligesaa vel rustede til igjen at besætte den samme. Det er gemeenlig væbnede Skarer, ved hvilke man gierder om Borgerfrihed og Lovene. Ingen vil let kunne brække derigieennem. Var der alligevel ikke flere end de istand til at bære Vaaben og bevogte denne Helligdom, hvo er os da Borgen for, at ikke

Skatten af disse selv blev røbet, som ingen nu kunde vriste dem af Hænderne?

Historien er fuld af Exempler, der oplyse denne Sag. Alle Stribentere ere enige om, at Krigeraandens Svækkelse hos det gamle Roms Borgere var en af Hovedaarsagerne, hvorfor denne Stat sank og faldt. De Rige og Unseelige, som so-dum havde sat en Ære deri, unddroge sig først fra Tjenesten; den fattige Almue, selv forkiælet ved Skuespil og Feddiggang, fulgte siden deres Exempel, og var heller ikke duelig dertil. Statens Forsvar blev altsaa overladt til fremmede Tropper, som først udsuede, siden undertrykte den, og omhyder deelte Rovet med dens aabnbare Fiender. Det arabiske Rige, som Muhammed stiftede, havde af samme Aarsag lige Skiebne. Hvor nær bragte et i senere Tider de saa faldte Compagnier eller Kameradskaber mere end een europæisk Stat sin Undergang? Blev Danmark selv vel anderledes reddet, end at Nædrenelandet fastede sig igien i sine egne Sønners Arme? —

Naar Nationer have udrettet noget Stort, naar Gmæa have været nødte til at fægte mod en betydelig Overmagt, og i Længden triumpheret, har det altid fornemmelig været ved egen Hielp. Ei engelske eller tyske Hielpetropper, men Borgernes folde Standhaftighed var det, der befriede Nederlandene fra den stolte Philips Despotie;

Dette Mod alene var hverken de meest øvede Krigs-
 hære eller Albas ubøielige Sind, en Alexan-
 der af Parmas Tapperhed, og Spinolas
 Krigskunst istand til at udholde. Hvormeget
 Nordamerikas Bundsforbandede have veiet i den
 Bægtstaa, der i vore Dage gav Udslaget til tret-
 ten Provindsers Uafhængighed, overer jeg just ikke
 at bestemme; men uden Tvivl vil man tilstaae, at
 i Folket selv laae den største Kraft, hvorved det
 saa noie kunde forene hine Klemmede med sig,
 at mange blandt disse, som ligeartede Dele, bleve
 indlemmede i dets eget Legeme. At ei Soldater,
 men selvstændige Borgere ere de, der især udgiøre
 Krigshærens Styrke, derpaa synes de allernyeste
 Tildragelser, der saa meget anspænder hele Ver-
 dens Opmærksomhed, at være det meest talende
 Beviis.

Dette er altsaa upaatvivleligt. Der gives
 alligevel, skulde man tænke, for nærværende Tid
 Borgere nok i alle Lande ligesaa umistænkte for
 at ville undertrykke de øvrige, som dygtige til at
 forsvare dem: den Nødvendighed at alle umiddelbar
 tage Deel i denne Pligt og dertil øve sig, er altsaa
 heraf endnu ei tydelig. Man har fast overalt
 dømt Bondestanden og dem af Folket, der leve af
 haardt Arbeide, til ene at bære denne Byrde; thi
 om nogle blandt de høiere Stander ogsaa giøre
 Krigen til deres Haanværk, saa er det dog

gemeenlig kun for at anføre og befale. Jeg vil nu ikke spørge, med hvilken Ret, men blot angive de Grunde, hvorfor jeg troer, at hverken opfylder den Indretning fuldkommen den Fordring, Selskabet kan gjøre til enhver af sine Medlemmer, ei heller er den tienlig til i Samfund at opnaae det Maal, som for den menneskelige Natur er det høieste.

Man har i andre Stykker med Rette antaget som Grundfætning, at de Borgere, der hæfte den største Nytte af offentlig Sikkerhed og Orden, ei alene ere meest forbundne, men ogsaa bedst skikkede til at sørge for dens Vedligeholdelse. Overalt findes der et stort Antal af Mennesker, hvis Vilkaar næsten under enhver borgerlig Forfatning maa blive de samme, som, uden Eiendom, ubekjendte med Overflod, ved arbejdssføre Hænder kan vente at finde Livets Ophold allevegne, eller, dersom dette Haab bedrager dem, i det mindste en upaaanket Død. Saadanne er det alligevel, man fornemmelig har overdraget at værne omkring vore Grændser og Arvesæder under Paaskud af den Haardførhed og Styrke, som gjør dem dertil særdeles skikkede, og med en hemmelig Tilstaaelse af egen Svaghed, hvori man neppe føler alt det Ydmygende.

Dog, Bonden har jo Eiendom: de fleste andre have den ligeledes, liden, men fær, som de

derfor søge at foregge og afvende Skade fra. Men sæt, det var altid sikkert at betro sit Forsvar til deres Arm, som ved at vende den mod de Rige i en Hast kan oprette, hvad Tab de ved fiendtlig Angreb eller udbortes Urolighed kunde lide; hvor længe kan det da dermed vare? Denne Klasse af Mennesker, lad den end altid vise sig ligesaa taalmodig og beskedn, som den i mange Lande hidindtil har gjort; vil dog ei Magelighed og Overdaad, som den voxende Velstand, den Oplysning, vi selv ønske den, medføre, have der de samme Virkninger som i de høiere Stænder? Vil den paatage sig en Byrde, som den kan betale andre for at bære? Paa Daglønneres Skuldre vil altsaa Staten komme til at hvile. Hvor let kunde disse fristes til at overspænde deres Fordringer, og under en flog Anfører udpresse som en Skat af deres Beskyttere, hvad de før antog som en Sold.

Men Mariagerne til denne Frygt kan synes endnu at være fjerne. Der gives dog ogsaa en anden Grund, hvorfor Fædrelandets Forsvar ei vel kan overlades i nogles Hænder alene, som der til med Omhu blide dannede: I smaa Stater fornemmelig maa Antallet af Krigere i Forhold til deres Folkemængde være stort, hvis de ei vil overvældes af mægtige Naboer, eller blive en Bold for Statsmænds og Kyrsters uberegnelige Luner. De nordiske Lande have i forduum Tid faaet Skin

af at være overmaade folkerige. Skribenten for-
 nander falder dem i den Henseende, som bekiendt,
 Nationernes Skede. Alligevel har denne Mængde
 formodentlig slet ikke svaret til de store Hære, de
 udsendte. Lande, der blot frembringe Jern og
 Soldater, maae forekomme dem at vrime af
 Indbyggere, der ifkun see de udvandrede Skarer
 og ei de tomme Boliger, som uden Bevogtere ere
 bleven tilbage. Disse Folk have derved fuldkastet
 de største Riger, men tillige, ved at gienfæde og
 forædle de udartede Slægter, som da boede, med
 en Blanding af deres Helteblod, gjort det menne-
 skelige Rion en meget vigtig Tieneste. Endnu er
 Skandinaviens Magt for en stor Deel grundet
 paa Mængden af vore Krigere. Sværrig holde de
 fleste Fremmede for at være dobbelt saa folkerigt
 som det virkelig er. Ei Landets Strækning alene,
 men tredive Aars Krigen især har avlet denne For-
 restilling, hvoraf Virkningerne ei ere ligegyldige.
 De mindre Stater faae derved ofte en betydelig
 Bægt, naar flere af deres Borgere i Krig kan gjøre
 Tieneste.

- Dog ei de smaa alene, endog de allerstørste
 trænge undertiden til at væbne et større Antal af
 Borgere end i sædvanlige Krige. Vore egne Ti-
 der fremstille de mærkværdigste Exempler derpaa.
 Naar et Folk bliver Formaalet for almindelig For-
 bittrelse, naar alle andre sammensværges sig til dets

Undergang; saa er altid Borgerens Iver og Enighed dets fornemste Redning. Men hvor lidet udretter ei et pludselig opflammende Mod uden Erfarenhed og Øvelse? Udholder det end Synet af en virkelig Fare, der tidt alene kan quæle det, saa er det dog den kolde Standhaftighed aldrig voksen, som ifkun nærmere Bekendtskab med Faren og prøvede Kræfter tilvejebringe. Selv Bønderhære, endskjønt man af denne Stamme opdrager de fleste Krigere, have nu, som i fordum Dage, af enhver ordentlig Fiende snart været adspredte og ødelagte.

De hidindtil anførte Grunde ere alligevel ei de vigtigste, hvorfor Duelighed til Krig burde være mere almindelig end den er, især hos de mere cultiverte Folkeslag. Gymnastiske Øvelser blive nu omstunder Ungdommen saa meget anpriste, og ansees af alle Kyndige for saa vigtig en Deel af deres Opdragelse, at jeg holder det for overflødigt at bevise enten deres Nødvendighed eller Nytte. Seer man alligevel til Maaden, paa hvilken de gemenlig anstilles, saa tvivler jeg meget paa, at de virkelig svare til den Hensigt, man derved har for Øie, at Legemet derved faaer den Hurtighed og Styrke, man bør attraae, eller at de følger af Overdaadighed, Bellyst og overhoved Forfinelse derved forebygges, som ere Feighed, Kiælenstab, Menneffeslægtens Udartning formedelst Siels og Legems unaturlige Svækkelse.

Unægtelig har enhver Legemsøvelse sin Nytte. De Tilfælde, hvori mange deriblandt kan bruges, ere alligevel just ikke hyppige. Man falder derfor lettelig paa at drive dem mindre af Nødvendighed end til blot Forlystelse. Kunsten selv bliver istedenfor Middel Siemed; den fremstilles nu til Skue; en udmærket Færdighed deri opvækker Beundring, og skaffer undertiden endnu mere væsentlige Fordele. Den udbredes derfor, og naaer omfider en større Fuldkommenhed end nødvendigt, ja selv end tienligt kunde være, det er, den stiger paa andre mere nyttige Færdigheders Bekostning, fordi Mennesker dog ei i mange Ting tillige kan drive det til nogen Høide. Det rette Maal tabes derover af Sigte; man faaer Kæmpere, Fægtere, Dandsere og Kunstnere af alle Slags; men stærke Legemer, mandige Hierter danner man neppe paa denne Maade. Saaledes gif det forduin med Grækerne, hos hvilke Legemsøvelser vare i saa megen Anseelse. Blandt Seiervinderne paa de offentlige Lege finder jeg neppe nogen, der synderlig har udmærket sig i Fædrenelandets Krige. Helten paa Skuepladsen og i Feldten vare meget forskellige Personer. Milo fra Crotona var ingen Hercules, endskjønt han besad hans Styrke. Saa danne Kunster kan blomstre og have blomstret blandt de meest forkiælede Folk: de standse heller ikke Fordervelsen, men befordre den ofte meget

mere, smitte Sæderne og blive af dem igien smittede. Legems-Kærdigheder skal tiene til at give det Styrke, og derefter bør de være rettede. Med saa almindeligt et Diemed vil man alligevel neppe kunne gaae en sikker Gang. Hensigten maae være mere bestemt, naar man vil udfinde sikre Regler at følge: og jeg kiender ingen Hensigt, som enten giver os den fastere eller bringer os det fælleds Maal nærmere, end den Kiæthed og Duelighed, der udfordres til Fædrelandets Forsvar. Ved deres Alvorlighed og Strængthed ere krigeriske Øvelser fremfor alle andre skikkede til at hårde Legemet, ved deres mange Afvexlinger til at styrke det i alle Dele, ved deres Orden og Regelmæssighed saavel til at fornøie som til at drage Opmærksomheden derhen fra den truende Fare.

Det kunde synes besynderligt ved en Anledning som nærværende at anprise Øvelser og Beskæftelser, der ere de Videnskaber, vi dyrke og indvie Ungdommen i, saa ganske fremmede. Men hvad enten man af almindelige Grunde eller Historien og Exempler har lært at kiende, hvad Menneskeheds Tarv i den Henseende fordrer, vil man let blive overbevist om, at Aandens Dannelse, om den end var muelig uden Legemets, dog ei er tilstrækkelig til en fuldkommen Opdragelse. I den raae Oldtid satte man alene Pris paa legemlige

Fortrin og et mestendeels derpaa grundet uovervindeligt Mod. Efterat Sielens Ypperligheder begyndte at blive mere skattede, tilfidesatte man igien Omsorg for hiin faste Grundvold, uden hvilken Geniet omsonst indretter og udgyver Bøgningen. Endelig har man søgt at forene begge Dele, men forsaemt derhos at give Legemet, ligesom Sielens, Øvelser den bestemte Retning til et vist Øjemed. Bore lærde og Borger-skoler have dog ei blot det almindelige Formaal at forskaffe alle Sindets Kræfter en for dem passende Bestæftelse, de anvise tillige en vis Anvendelse deraf i det borgerlige Liv; men de gymnastiske Øvelser, hvor de i lignende Stiftelser undertiden findes indførte, følge enten iugen eller blot en meget almindelig Plan, som derfor let kan misbruges ved at gjøre Kunsten selv til sit eget Maal, da den dog altid burde være det, hvorum vi have talt, underordnet. Alt hvad vi ifkun gjøre, fordi det overhoved kan have nogen Nytte, forleder gemeenlig til saadan Udsvævelse, som man af Exempler let kunde vise.

Da denne Læreanstalt endnu mangler ordentlig Undervisning i dette Fag, saa tørde disse Binfmaaskee ei være aldeles overflødige, endskjønt Rummet ei tillader udførlig nok at vise hvorledes Indretningen derefter bedst kunde skee. Overalt synes alle Planer til varigt Borgerheld forfænge.

lige uden Sielens Sundhed i sunde og 'formedelst
sunde saavel som stærke Legemer, eller uden saadan
Oplysning, hvormed Mod og Styrke vandre i
uadskilleligt Selskab. Ere vi derimod lykkelige
nok til at erholde denne, vil Statens Sikkerhed,
Frihed og Lyksalighed paa denne Grundvold snart
opreise sit stolte Slot, som hverken hemmelige
Miner eller aabenbart Angreb, hverken udbortes
eller indvortes Fiender skal overvinde.

II.

Forsøg til Besvarelse af den for
Aaret 1806 udsatte historiske
Priisopgave.

(Slutning. See tredie Kvartal 1807).

Vor Handels Forsald.

Den anden Deel af Opgaven angaaer de sørgelige Følger, som dette Hansestædernes Monopolium havde for Danmark og Norge. Herhen hører, at jeg skal samle, hvad der tildeels fremlyser af det Foregaaende: Det er bekiendt at Danmark og Norge alt tidlig har havt betydelig Handel. I de første Tider gik den fornemmelig mellem de nordiske Riger indbyrdes, ogsaa til England, Skotland, Irland, Frisland, Flandern, Saxen, til Goerrig og andre ved Østersøen liggende Lande og dreves vel, for det meste, ved at bytte Varer, men dog ogsaa noget med Penge. Den gjordes vel endeel udfik-

Univ. og Stole-Annaler 1807. 2 B. D

fer ved de mange Sørovere, som vore Bande da
 brimlede af, men den Old, som var saa frugtbar
 paa store Regentere her i Norden, vidste og at
 sætte disse Skranke; og Knud den Hellige, Erik
 Siegod, hans Broder Hertug Knud den Hellige,
 ere i saa Henseende fortiente Navne. Frem for alt,
 udmærker Baldemar den Stores, og hans berøm-
 melige Statsminister, General og Biskop Absalons
 Iver og Bestræbelser sig, for at udrydde disse far-
 lige Gæster. Saa mange Toge, saa mange
 Seiervindinger, saa mange Erobringere kunde ei
 andet end svække deres Magt, og vor Handel og
 Søemagt kom da i den lykkeligste Forfatning
 igien. — Ogsaa Landhandelen fremmedes ved den
 Orden, Fred og Sikkerhed, Tyrster, som Knuder,
 Erik Siegod og Andre søgte at tilveiebringe og
 vedligeholde. I Norge var Handelen paa lige saa
 lykkelige Fodder. Oluf Kyrræs Privilegier op-
 muntrede Englænderne til Handel med de Norske
 Fiskerierne, dette Norges endnu saa saare vigtige
 Handelsprodukt og Næringsvei, udvidedes under
 de fortiente Brødre Eisten og Sigurd Jordsala-
 far. De ulykkelige Borgerkrige, der efter dennes
 Død opblussede, hindrede vel disse priselige Indret-
 ninger, men Everre Sigurdsen, Mønstret for
 Konger, den Viseste, den Tappreste, vidste med
 Lethed at adsprede disse Tordenstyer, bragte Fred
 og Ro tilbage i Riget, og arbejdede derefter paa

Norges Riges Opkomst, ved at fremme Handel og Industrie. Han søgte at indskrænke Englændernes Handelsfriheder, da disse, som alt for store, satte dem i Besiddelse af næsten al Norges Handel, og holdt altid en god norsk Flaade, for at kunne soutinere sine Landsaatter denne. Sønnen og Eftermanden, Magnus Lagabæter, gav mange og velkrevne Politielove til at sikre sine Steders Handel og Vindskibelighed, og fort, Alt robede en Velstand og Velsignelse, som kun kunde have sit Udspring fra en udbredt og velindrettet Handel, der blev beskyttet af de bedste Regentere.

Men nu kom Handelen i Hansestædernes Hænder. Fiskeriet havde, som jeg alt har anmærket, lokket dem herhen. Fra Begyndelsen forsynede med saa, skjønt vigtige Rettigheder og Privilegier, udvidede de disse stedse mere og mere. Tolden af Varerne og Afgifterne af de Steder hvor de faldholdt disse, har maaskee forledt Dannerkongerne til at begunstige disse Fremmede. Deres Handel blev mere omfattende, Kongerne tilføiede, for en eller anden Villighed, flere Forrettigheder, indtil de endelig bleve saa mægtige, at de ei længere kunde modstaaes. Vor Handel faldt da ganske. Stæderne begunstigedes med Toldfrihed i Sundet, og vare saa, eller som oftest ingen af de Skatter og Byrder, som Landsaatterne maatte bære, underkastede, de Indsødte derimod tilfidesatte og

undertrykkede af Aristokratiets og Hierarkiets tunge
 Baand. Disse Magnater, geistlige og verdslige,
 taalte gierne at Stædernes Røbmænd i dyre Dom-
 me udhøfrede deres Varer, til Medborgere, for at
 faae deres Lyst til en eller anden Luxusartikel til-
 fredsstillet. Rigerne vare blottede for Penge og
 Flaade, og, som Følge heraf, Vandene opfyldte
 med Særovere. Kysterne bleve plyndrede og deres
 Beboere forarmede. Intet Under da, at vor
 Handel maatte gaae til Grunde, og at den Skyg-
 ge, der endnu blev tilbage, deraf, var passiv.
 Norge leed især herunder, men hvo vilde, hvo
 kunde hielpe? Baldemars Exempel lærte nok en-
 hver Konge at være forsigtig; han vilde ogsaa
 svække Stedernes Magt, men blev just den, paa
 hvis Regiering deres Handels Flor her i Norden
 støttede sig. Margaretes, i hendes Søns Navn,
 udgivne Forordninger, om Fjorde- og Vardesløb,
 eller Forbud mod Varenes Optiøb i Udhavne og
 Provindserne; om at Jndbyggerne i Helgeland og
 Finnmarken, skulde søge Waagen eller Bergens
 Wiig; de fra Nummedalen skulde føre deres
 Varer til Tronhiem, de fra Romsdalen til Bedø
 og de fra Sundmør til Bergen; hendes Privilegier
 for Røbstæderne i Danmark *a)* o. s. v. synes at

a) See Rosod Anfers Lovhistorie, i Tillæget til anden
 Deel.

have Fremmedes og in specie Hansfestædernes Indskrænkning til Formaal, men hun havde for meget at bestille med Sverrig, kunde derfor ei heller stedse see paa disse sine Buds Overholdelse, og uagtet hun for en Deel standsede Italianernes Koberier, tilføiede hun dog Riget en ikke ringe Skade ved at forsænke Havnene, som tildeels derved ere blevene ubrugelige. Imidlertid er der ingen Tvivl om, at hun jo ved sin Klogskab og ved det store Unionsværk vilde have vidst at forberede Stædernes Indskrænkning, men — hun døde for tidlig, og med hende Haabet om at vor Handel nogenfinde skulde reise sig. — Kun fåa vare Danmarks Exportvarer, og selv disse fåa, som Korn, Flæsk, Smør, Heste og Sild, afhentede Hansfestæderne med egne Skibe, og tilførte os igien, for at bruge Dr. Badens Udtryk, af Haanden og i Munden de Varer, vi behøvede. Disse vare da fremmed Ol, Wiin, Urter, Klæder, Silketoi, Fløiel, Damask, Helgens Billeder og al Slags Ammunition, som Stæderne hentede fra Brygge, London og Rusland. Danmark kunde saaledes, ligesom ogsaa Norge, hvilket vi siden skal see, med Grund klage over at det fik lutum pro argento.

Erik Pomrer søger vel at begunstige Englænderne, hans Dronnings Philippas Landsmænd, fordi man fra dem kunde erholde de forønskede Fornødenheder, og tillige affætte de indenlandske Producter

uden Hansens Mellemhaand, dette var priisværdigt, men hvad nyttede dette, naar hans Almagt var saa stor, at han ei kunde forhindre Hanserne i, forskellige Gange at forsenke flere hundre engelske Skibe, naar han ustraffet maatte tillade at Bartholomæus Voet, en hollandsk Robercaptain, 3 Gange ødelagde og opbrændte Byen Bergen, fordriver Englænderne, som kun ved Flugten reddede Livet og bemægtiger sig deres Factorier. Denne Bergens Ødelæggelse afgjorde Borgernes Undergang; thi hidtil havde endnu ei Hansemagten her naaet den Høide, som i Danmark, her var endnu ei al den gamle Frihed og Velstand, som gjorde dette Rige til det fornemste af de 3 nordiske Riger, saa ganske forsvundet, at man jo endnu glimter Spor af nogen activ Handel, men nu opgave Borgere ganske af Mangel paa Kraft deres Eshandel og Kolonisterne paa den østre Kyst eller saakaldte gamle Grønland omkom saaledes af Hunger, for medelst Mangel paa Levnetsmidler, som før sendtes dem herfra *b*). Den Fattigdom, som Byens Ødelæggelse forarsagede, befordrede end mere Hansernes Magt her i Staden. De rige Røbmænd bleve Borgernes Kreditorer, deres Armod steg, de nødsagedes til at forlade de pantsatte Urner, og flytte over paa den anden Side Hav-

b) Holbergs Bergens Byes Beskrivelse, Pag. 10.

nen c); selv her vare de ikke uforstyrrede, og Kong Hans's, Stæderne ugunstige, Regiering funde ei hindre dette d). Nordmændene i Almindelighed og de Bergener Borgere i Særdeleshed havde i Fortiden flittig med deres egne Skibe besøgt de tydske Steder; derfra ogsaa at Kongerne i deres Privilegier altid forbeholdt Landsaatterne en gien-
 sidig Handelsfrihed i Hansens Stæder, men denne Betingelse forsvandt nu af Privilegierne efterhaan-
 den som Stedernes Magt hævede sig. Bergenser-
 nes Undergang havde de andre Nordmænds, som
 endnu dreve nogen Handel, til Følge. Nord-
 landsfarerne - og de fra de andre nordiske Her,
 som nu bleve forladte af Bergens Indbyggere,
 maatte selv føre deres Varer til Bergen med deres
 Jagter (de bleve derfor kaldte Udfarere), men og-
 saa deres Handel bemægtigede Hanseskiøbmændene
 sig. Nordlænderne bleve ogsaa deres Debitorer,
 bleve forarmede og nødsagedes tilsidst saaledes og-
 saa at opgive deres Søfart. Hansestæderne vare
 nu i udelukkende Besiddelse af alle Norges Pro-
 dukter, som vare: Skind og Pelsværker af Bukke,
 Geder, Kaar, Lam, Ræve, Bjørne, Ulve, Bæ-
 vere, Sælhundede, Oddere, Maarer, Rohude,

c) Som kaldtes der Strand, über Strand.

d) Holbergs Bergens Bys Bess. Pag. 5.

samt Bædmel og Svovl, allehaande tørrede, røgede og saltede Fisk, fornemmelig Stokfisk, Fedevare, som Smør, Talg, Tran, Hvalfiskespæk, saltet og røget Kød, og forskjellige Træarter, som Dæler, Biælter, Mastetræer og andre Produkter af de norske Skove, som Tiære, Beeg, Aske og Harpiks. — De indførte igien Korn, Malt, Hvede, Rugmeel, Erter, Bønner, Honning, Klæde, Lærred, Bøx, Guld, Sølv, Specerier, Ol (tydsk), Vine og flere Sorter Overdaadigheds-Varer e).

Ei kan det imidlertid nægtes, at der jo ofte lagdes Hindringer i Veien for Hansfestædernes Handel af en eller anden Unions Konge, men disse Hindringer vare og kunde ei være andet end overgaaende, saalænge de 3de nordiske Rigers Konstitution vedblev at være hvad den nu var, en Skueplads for det meest rasende Nationalhad, en Kilde til idelige Mytterier og Oprør, og saalænge Hansfestæderne mægtede at gjøre et saa afgjørende Udslag i denne eller hin Nations Sag, som de antog sig. Naar derfor Erik af Pomren, under hans langvarige Krig med dem i Anledning af de holsteenske Hertuger, søger at fremme Englændernes Concurrence, saa er Nyttten deraf forbi, naar han i Freden 1535, — uagtet den Bekjendelse af

e) See Holberg Bergens Bæds Bæst. Pag 109 og Bædens H. og N. Historie, Pag. 126, 135 og 175.

deres Forseelse, Løfte om i Fremtiden at vise hannem og hans Descendentere des ydermere Billighed, Kiærlighed og Tieneste med andre tomme Complimenter, som Hvitfeld fortæller os f); — dog nødsages til at bekræfte deres gamle Monopol her i Rigerne; naar Tronsfølgeren, Kristoffer af Bai-
ren, deels ganske nægter Hanserne sin Bekræftelse paa deres gamle Friheder, deels søger ved Sund-
toldens Forhoielse og deres Skibes Anholdelse at betynge og forurolige Hansehandelen g), naar han, siger jeg, Aar 1444 anker mod Stedernes Usurpation-
tioner, blandt andre den: „at norske Mænd maae
„ei saa frit seile til de tydske Steder, som Tydske
„i vort Rige Norge, hvilket vi meene, for Gud
„og Mand, at ei skielligent tilgaaer; thi ville vi:
„at norske Mænd skulle seile saa fresseligen i deres
„Steder, som de seile udi vort Rige"; saa indseer
man ei hvorledes han kan handle saa inconsequent,
at han Aaret derpaa bekræfter deres Privilegier,
som de havde havt af Alders Tid, og selv fordriver
Hollænderne, Stedernes farlige Concurrentere.
Christian den 1ste ophæver det tydske Handels-
Compagnie, og indretter et Dansk, hvorved dog
kun Navnet forandres, thi Pengene vare i dette

f) Hvitfeld Erik Pommers Krønike, Pag. 790.

g) Willebrand Hansische Chronick 2 Abth. Pag. 94.

som hiint, Fremmedes; han forbyder Fremmede Ophold her om Vinteren, og byder dem under deres Ophold om Sommeren at tinge sig i Kost hos Borgerne; han udstæder Raperbreve for at gjøre deres Handel Afbræk o. s. v., men tager to Gange den forhøiede Told tilbage (weil die Hanse-Städten denselben nicht halten wolten *h*) og maatte altid ydmyge sig, nu for at faae deres Hielp mod Eyderfriserne, nu mod hans Broder, Grev Albrecht af Oldenburg, der gjorde Fordring paa Hertugdømmet Holsteen, nu for Pengelaan, som endog gif saavidt at Christians Dronning maatte pantsætte sine Smykker; ja dersom man ei skal antage den af Prof. Myrup i hans Skilderie *i*) foretagne Emendation af Texten hos Hvitfeld, saa forbyder Christians Forordning af 1475, der dog har den danske Handels Ophjælpning til Formaal, den 1 Artikel al dansk activ Handel. Her hedder det: „Tydske Mænd maae seile ind udi vort Rige „Danmark, men ingen Dansk til Tydskland med „Kjøbmandskibe“; og den 9de Artikel siger: „vore „Borgere maae forfragte tydske Mænd deres Ski- „be, at føre fornævnte Kjøbmænds Gods til Tyds- „land; men dog saa at de ikke selv sende

h) Kölnerische Samlungen bei Willebrand, Pag. 232.

i) Hist. Sat. Skild. Pag. 250. Sammenlign hermed Dr. Badens D. og N. H. N. H. Pag. 174.

„noget deres Gods eller Riibmandskab derud *k*).“

Døg til Lykke for vor Handel besteed Christian den 2den den danske Trone, og Hansernes Handel fik nu et svært Barnesaar. Man kan, siger Holberg *l*), sandelig sige denne Konge til Berømmelse, at alle hans Forordninger, Handelen angaaende, ere grundede paa Fornuft, og at han har seet langt dybere ind udi Commerce-Sager, end nogen anden hans Formand. Han vilde at alle Havne i Norge skulde være frie, og det Contoir til Bergen *m*). De Besterke eller Hollænderne maatte frit og uformeent besøge Norge. Han paalagte 1515 en ny Told; Hansestæderne beklagede sig, men han lod dem vide, at Fremmede ei funde have flere Friheder end Landsaatterne, disse beklagede sig ikke, altsaa maatte Stæderne ogsaa finde sig heri. En anden hans Forordning om Brag, de ulykkelige Eskibbrudne til Fordeel, blev optagen i C. 3 Roldinghusiske Reces og gielder endog med saa Modicationer i vore Dage. Kiøbenhavn giordes til en Stapelstad, han lovede at deponere nogle 100,000 Gylden for at holde saa stor Pan-

k) Hvitfeld Christian den 1stes Krønike, Pag. 952.

l) Holbergs Danmarks Riges Historie, 2 Deel, Pag. 90.

m) Hvitfeld, Christian den 2 Krønike, Pag. 1101.

del, som han der vilde etablere, vedlige. For Norge udkom 1509 en Forordning af saadant Indhold *n*): „1) Ingen skal købe eller sælge med Bønder eller andre fremmede Mænd, som søge vor Kiøbsted Bergen, andensteds end paa Torvet, og skulle vore fiære Undersaatter først købe hvad dem lyst deraf, førend nogen Anden (de Kontoirske). 2) Ingen paa Bryggen skal staae ude med deres Kister og Kræmmere eller med Gild. Hvo det gjør, da skal det optages Os tilhaande, og gives i Mulkt. 8 Ortug og 13 Mark. 3) Vore Undersaattere, Borgerne her udi Bergen, maa først kiøbslaae med Skotter og engelske Kiøbmænd 14 Dage før nogen anden Kiøbmand paa Bryggen.“ Kort alle Christians Forordninger, Handelen angaaende, ere saa ypperlige, at man vel nedes at istemme Holbergs: „gid han aldrig havde bragt Sværdet, men Pennen; thi alle hans Love og Forordninger ere saadanne, at han heller har fortient Navn af Christiern den Gode end den Onde *o*).“

Alt forfølge Handelshistoriens Række under de følgende Konger, troer jeg at ligge uden for dette mit Forsøgs Grændser; nok, at Hansehandelen, rokket ved dette Sted under Kong Christian den 2den, kom stedse mere og mere til at vakle, og

n) Nyrups hist. stat. Skild. 10. Pag. 351.

o) See og Dreiers specim. jur. naufr. Pag Lxxiii-xxx.

faldt omstøder; og at vor Handel tilføj i samme Forhold, som hiin aftog. Jeg kommer til en anden Hansemonopoliets Følge, og dette er:

Mangel paa Næringsvei.

I det Foregaaende er det sagt at Fiskerierne, og det især Sildefiskeriet i de Bunde, som omgive vore Der og Halvøer, vare i det 13 og 14de Sækel en saare indbringende og vigtig Næringsvei. Bornholms og Jyllands Kyster gave et flækkeligt Udbytte. Skaanes Kyst havde saadan Overflod af Fiske „at knapt en Båt kunde før den samme roder fram“ *p*). Jeg har viist, hvorledes dette Fiskerie kom i Hansestædernes Hænder, der saaledes tilregnede sig det, at Landets Born derfra næsten udelukkedes, og kunde kun bruge det som Næringsmiddel i deres Huusholdninger, lidet eller slet intet som Næringsvei. Herover kan man ei undres, naar man seer at selve Dannerkongerne lagdes Hindringer i Veien. I det mindste tillod man ikke at Kongens Foged i Skaane havde meer end een Dag til Indsaltning, og at ingen Lydsf maatte salte før Kongen eller nogen anden Dansf indeholdtes alt tidlig i Statutterne *q*). Ogsaa Norge hav-

p) See Modeer Gvea Rikes Handelshistor. i Patriotiske Selskabet's Handlingar i Stykket.

q) Sartorius Geschichte des Hanseatischen Bundes 2ter Theil, Pag. 417.

de Belsignelse af Fiskevarer. Bergens og Trondhiems Fiskerier vare og ere saa betydelige, at derfra mange tusinde Læster udfortes ^{r)}. Men fra Margarethes og Erik Pommers Regiering af, da Vitalliebrødrene ødelagte Bergen og Borgerne derefter næsten fortrængtes af Byen, bemægtigede de sig det ogsaa her, og disse Norges Sønner, hvis eneste Næringsvei saa at sige Fiskerierne vare, bleve bragte fra Velstand til den yderste Armod. Vi har seet at al dansk Eshandel, i det mindste den active — og det var en af Nordboens vigtigste Næringsveie, thi Historien fortæller os at de fore snart Øster, snart Vester paa, nu til Rusland og England, nu til næsten alle de andre Europas Lande — var forsvunden, og Markederne i Skåne, Falsterbod og Malmø, som før vrimlede af Danske, vare nu opfyldte af Tydske og Fremmede fra alle Kanter. I Norge, saavel som i Danmark, holdt Hansekiøbmændene deres Ol- og Viintappere og andre Høkere, der udsolgte alle selv indenlandske fra Bønderne opkøbte Levnetsmidler. At denne Detailhandel maatte være et betydeligt Indgreb i den indfødte Kjøbstædborgers Rettigheder, der sad for borgerlig Tyngde og Afgifter, er let at begribe. Kun een Næringsvei, og det er Haandværkerens, synes at have været den meest almindelige. Histo-

^{r)} Holbergs geistlige og verdslige Stat. 2 Cap. N. 38.

rien nævner os Murere, Tømrere, Smede, Hand-
 skemagere, Skrædere, Skomagere, Slagtere,
 Garvere, Skinnere, Bager, Randsløbere, Reb-
 slagere, Kemmesnidere, Guldsmede, Bødkere,
 Badskærere, Kobbersmede o. s. v. baade i Dan-
 mark og Norge, ligesom det og var Fortidens Kon-
 ger i Almindelighed magtpaaliggende, at ophjælpe
 indenlandsk Industrie; især havde den i mange
 Maader fortiente Hertug Knud den Helliges Be-
 stræbelser gaaet ud herpaa, men vistnok vare en
 stor Deel af disse Haandværksfolk Fremmede,
 der nu bragtes herind af Hanseslobmændene, for
 at forrette deres Arbeide; man seer dette af de
 mange Politiløbe til god Ordens Vedligeholdelse
 blandt disse forløbne Folk. Uagtet disse nu vel med
 dem har indbragt Kundskab om andre Haandvær-
 ker, som kunde sætte flere Hænder i Gang, saa
 har dog rimeligvis de Fremmedes Arbeide været
 bedre, nettere og modernere, foruden at disse gave
 en større Credit, hvilket har gjort at de Indfødte
 ogsaa i denne Henseende maatte staae tilbage.

Imidlertid ere der dog ogsaa Tid efter anden
 udkomnen flere Bestemmelser, som skulde have
 Næringsveienes Ophjælpning til Formaal, men
 da disse for det meste skal sætte Grændser for
 Fremmedes eller som det hedder Gæsters (d. e.
 in specie Hanseslødernes) Friheder, saa seer man
 tildeels af dem, hvor trykkende Hansernes Usur-

pationer maae have været. Det hedder saaledes i den københavnske Byeret af 1294 s), at ingen Kjøbmand maatte sælge sine Varer paa Skibene eller Skibbroen, men holde dem fald paa Torvet og i Boderne. Ingen Fremmed maatte købe raa Hude eller Lammeskind, og ei opskære Klæde, eller slaae sin Bod op paa Torvet. Ei heller er det ham tilladt paa Torvet at købe Korn, Glæs eller andre ædende Varer til Udsalg. Hver Onsdag og Leverdag er Torvedag. Paa den Dag skal der være Torvesfred fra Sol staaer op til det ringer til Vesper. Hvo der bryder den Fred, bøder 40 Mark, halv til Bispen og halv til Staden. Den Indfødte, som har lært et Haandværk, skal kun betale en Ore til Fogden og en til Byen. Valdemar Christoffersens Privilegier for Aalborg og Malmø t), forbyde Gæster i Alental eller Strykker at sælge Klæde og andet Kjøbmandsgods; den som begaaer Landprang skal bøde 40 Mark til Kongen og ligesaa meget til Byen. Ingen Gæst maa købe mere Emør eller Glæs, end han selv kan fortære, ikke heller Huder og Skind, uden i hele og halve Degger. Kun i Markedstider maa udenbys Haandværker foldholde deres Varer og det endog ei andet end færsk Eild. I Dronning

s) Scriptores rerum Danic. Tom. vii. Pag. 86.

t) Rosod Anhees Lovhistorie, 2 Deel, Pag. 374.

Margarethes Danmarks Kiøbstædprivilegium ^{a)} reserveres Kongen og Byen den gamle dem tilkommende Forkiøbsret. En Giæst maatte ikke købe og ikke sælge uden med Borgerne, og desforuden for denne Tilladelse svare Giæsteskud. Kun Korn, Tømmer og fersk Sild maatte sælgholdes i Land, al andet paa Skibet. Indfødte Mænd som vilde nedsætte sig ved en Profession, skulde have færre Udgifter for at komme ind i et Laug, end Fremmede. Disse Indretninger bleve tildeels ganske trufne ogsaa i Norge, ja dette Rige havde endog en egen Farmanna Balk, til Fordeel for de indfødte Skibsfarende. Erik Pomrers Forordning af 1422 befaler at ingen Giæst maatte sælge Klæde, Lærred, Ol, Salt eller Humle i Mental eller i Känder eller Skiepper, men alt i store Partier. Ikke heller maatte han gjøre Landkiøb eller købe noget at udføre uden af Kiøbenhavn's Borgere. Dronning Margarethes Bud, der favoriserede Indfødte, som vilde ind i et Laug, fornyes. Borgemeister og Raad have Magt at sætte Kiøb paa Wiin og Ol. I Christoffer Baiers almindelige danske Kiøbstædret hedder det: ingen Giæst skal sælge sit Gods udi Skibet eller paa Broen, men han skal først skibe det op i sit Herberge, og sælge det siden, undtagen Korn, Kul, Tømmer og friske Sild.

^{a)} Hofed Anders Levhистories 2den Deel.

Ogsaa fra Christian den Første, der, formodentlig sin fatale Stilling med Sverrig, næsten ei kunde andet end bekræfte Hansestædernes gamle Privilegier i Rigerne, hvorved da ganske vore Kjøbstæder forsømtes, have vi en Anordning af 1460, som vil, at ingen udlændisk Mand maatte kjøbslaae i ulovlige Havne, men skulde sælge til Kjøbstæderne og der kjøbe og give Told. Endelig befaler Christian den Anden (1514) at ingen fremmed Kjøbmand maatte drage om i Landet og kjøbe Dvæg; at de indfødte Kjøbmænd heller ikke maatte være blotte Factorer, og opkjøbe dem for fremmede Penge, og hvad Fiskerierne angaaer, at ingen Tydskere maatte fiske paa Landets Fiskerleier, som ere Lolland, Falster, Møen og Stevnsherred, hvor, tilføjer Hvitfeld, Tydske heller ingen Privilegier have.

Hvor skadelig en Overdaadighedssyge, til hvilken Høide denne steg, og hvorledes den forfinede, men derhos tillige forfælede den saa simple Nordboes Sæder, derom har jeg alt i første Afdeling af dette mit Forsøg, som jeg mener, tilstrækkelig talt. Love og deres Overholdelse ere i en Stat vigtige og nødvendige Requisiter. Uagtet man nu vel ikke kan sige at Hanserne befandt sig i en ganske lovløs Tilstand her i Norden, saa havde de dog nærmet sig noget sligt; thi da deres første Bestræbelser gik ud paa Uafhængighed af Landsher-

ren, saa finder man at de alt tidlig, saavel i Danmark som i Norge, have haft deres egen Jurisdiction, og at endog selv Norges Konge maatte, i sine Stridigheder med en hansisk Kjøbmand, lade sig finde i at der gik Dom over ham af Kjøbmandsraadet i Lybek. Denne Dom sagde, saa at sige, næsten slet intet, da den altid havde Hansernes Fordeel til sidste Hensigt, saa at disse her i Rigerne næsten kunde gjøre og lade hvad de vilde. Hvor mange og store Excesser saadant et Forhold afstedkom, indsees af følgende:

„Ved disse Tider (Aar 1311) hedder det
 „hos Hvitfeld x), lod han (Kong Erik Menved)
 „publicere hvad Beskyldninger han havde til de
 „Kostoffer, saaledes: De havde med Magt
 „draget vore Ribnige Borgere til deres tydske
 „Ret, og haver selv dømt over dem, efter deres
 „eget Lykke. De have nedhugget en Deel af vor
 „Skov Ribnige, bygget der Byer, og der indført
 „lybsk Ret, endog de det uden vor Villie ikke
 „maatte gjøre. Item vort eget, Fiskeri udi Vars-
 „nemynde, som vi, og vore Landsmænd frit haver
 „brugt, haver de taget til deres Brug. Den For-
 „ged som vi sætte dem til Kostof, affatte de og
 „holdt os en Bederspænding imod. Vi drog ind

¶ 2

x) Hvitfeld Erik Menveds Krønike, Pag. 357.

„udi deres Bye, under deres aabne Leide, hvor
 „de gjorde ofte Forsamling imod os i Mørke og
 „dermed brød Leiden. Item sidst vi vilde være udi
 „deres Bye, vilde de ikke give os Leide, uden til
 „et vist Antal, vort Gods derinde blivendes. Item
 „der vi vilde bespise vor Fæstning, Sivan, Landet
 „og dem til gode, forbød de os at føre af Byen,
 „hvis indført var, tilmed forhindrede de at hvad
 „af Danmark førtes, maatte opsættes for Varnes-
 „myndede. Vort eget Gods, som var kommen til
 „Byen, formeente de at udføres. De truede vore
 „Undersaatter af Adels i vor Markværelse, at op-
 „brænde deres, uden deres Brøde, for at de med-
 „stod dem af Meflenborg, efter vor Befaling. De
 „havde fanget danske Borgere og kattet dem paa
 „Penge, ligedan havde de optaget Undersaatternes
 „Qvæg. De have tilstædet en deres Borgemeester
 „at handle med falske Penge og ikke lade vor Foged
 „vide deraf. De vilde ikke erlægge de kongelige
 „Afgifter af deres Jord udenbys. Item have de
 „fanget og steilet uskyldige og udømt Mennesker
 „o. s. v.“

Aar 1316 klager 7) Norges Konge Ha-
 gen Magnusen over at det ikke var de Norske til-
 ladt i Tydskland at købe og udføre andet end Al,
 Kramvare, Specerier og andre undværlige Ting,

7) I Præmisserne til en Forordning, der havde de tyds-
 ske Steders Indskrænkning, til Formaal, og hvorom
 vi før have talt, see her foran.

og Mar 1370 og siden 1375 ere Kong Hagen den 6tes (Magnus Eriksens Søn) Besværing mod disse Ridsmænd følgende z): Hanserne vragede Kongens Mynt, de forbød de Norske at handle paa Østæderne a). De havde vedtaget at de Norske, som havde Varer at sælge, ikke maatte føre dem lige til Skibene; de brugte en Detailhandel, som Privilegierne ikke hjemlede; de skændte og brændte langs Kysterne fra Bergen til Rarmsund, og der og andre Steder i Landet havde de anrettet en Skade og Udelæggelse, hvis Værd ansløges til over 48,000 Mark purt Sølv. I Bergen vare ofte af Ridsmændene begaaet Mandslæt, uden at Kongen havde faaet den i Lovene bestemte Bod derfor. De havde baade offentlig og lønlig i Bergen, Marstrand, og andre Steder gjort sig skyldig i Vold og Mord (hvorpaa flere Exempler nominativ opregnes). Blev nogen Tydsker arresteret for sine Forbrydelser, saa blev han af sine Landsmænd med Vold udreven af Justitiens Hænder. 1375 gientages disse Besværing og Kongen

z) Disse Besværing ere ordlydende efter Prof. Myrups Skild. Prof. har dem efter et Manuskript i det kongelige Bibliothek; see Myrups Skild. 1 Deel, Pag. 292 — 293.

a) Et reciprocum for deres Handel i Norge, som jeg alt har anmærket.

erklærer at Stædernes Kjøbmænd, Skippere og Esfolk ofte havde brudt den sluttede Stilstand, og de selv samme Voldsomheder han havde besværet sig over 1370, havde vedvaret. Tre fornemme Englænder havde de tyske Kjøbmænd i Bergen dræbt, uagtet de havde Kongens Leide. Gierningsmændene havde deres Landsmænd forhiulpet i Sikkerhed, og istedet for at bøde Mandebod til Kongen efter Loven, eller give en Sum til de Dræbtes Arvinger, havde de budet Kongen, ved hans Ankomst til Bergen, 20 Glasfer Ol, hvilket han ansaae for en Forhaanelse. Han klager ogsaa over, at de uden Forlov huggede Træer i Landets Skove, samt at de aldrig vilde lade ham see de Privilegier, som de ivelig beraabte sig paa, vare givne dem af fremfarne Konger.

„Hvad, siger Sartorius b), der feilede i Privilegierne, det vidste de med egenmægtig Anma-
 „stelse at forskaffe sig, og hv vilde hindre dem? De
 „kiendte ingen anden Lov end deres egen Willie.
 „Uagtet de vare Fremmede i en fremmed Stad,
 „vilde de ikke høre noget kongelig Bud. Skjænt
 „de havde Borgerret i Norge, vilde de dog ikke
 „betale Afgifter lige med Indfødte, men som stor-
 „mægtige Herrer, erlagde de kun en lille Told ved

b) I hans altciterede Geschichte des Hanseatischen Bundes 2ter Theil, Pag. 332.

„Udførsel og Indførsel, uagtet deres gamle Fri-
 „breve. De lode strax flere Haandværksfolk hente
 „fra Tydskland, og disse vare ganske fritagne fra
 „de Afgifter, som Borgerne maatte bære o. s. v.“

Siden jeg just her er kommen til at tale om de
 tydske Haandværksfolk i Bergen, saa staaer en kort
 Underretning om disse — forsaavidt som Efterret-
 ningerne, dem vi skyldte den uadelige Holberg i
 hans Skrift om Bergens By, strække — maaskee
 her ikke paa sit urette Sted. Alt i det 13de Aar-
 hundrede vare disse Haandværkere kaldte til Norge
 af dets daværende Konge, og man indrømmede
 dem da de Engelskes Factorie, da disse formedelt
 deres flette Opsørsel vare blevne fordrevne. I Be-
 gyndelsen vare de Kongens Bud lydige, betalte
 deres Skatter og stillede 40 bevæbnede Mænd. De
 kaldtes Skomagere (Schuster) fordi den større Deel
 af dem maaskee har dreven denne Næringsvei, men
 de kaldtes ogsaa de 5 Amter (die fünf Lemter) og
 der befandt sig flere Slags Haandværkere blandt
 dem. Da Contoristerne i Bergen Tid efter anden
 erholdt en saa vældig Overmagt, sloge disse Skoma-
 gere sig til dem, de understøttede hinanden og un-
 droge sig ganske Kongens Herredømme. Alt Slags
 Pak fandt Tilflugt hos disse Haandværkere og i
 Stridighederne med Byens Borgere, hvorpaa den
 Tid især var riig, vøusten ihre guten Fauste immer zu

flegen c). Blandt mange deres Excesser fortæller man følgende: Da det store Gistetorv laae mellem Contoiret og Schustergaden, tillode de Tydske ikke de Indfødte at komme til Torvet førend hine havde forsynet sig, og naar Nogen vilde trænge sig ind paa Torvet, blev han modtaget med Røller, Prygl og Stene. De opkøbte alle ædende Varer af Bønderne og udsolgte dem til Borgerne efter Priser, som det behagede dem; de tilstoppede Bergens Baag eller Biig, og vilde ikke staae under andres Dom end Røbmændenes paa Bryggen, med mere, som Holberg leverer i hans Bergens Byes Beskrivelse d): ei at tale om den Moralitetens Fordærvelse, som fulgte af deres ugifte Stand, og deres Lege, der alle bære den meest raue Menneskeklases Præg.

Af et Par Christoffer Bairers Privilegier, som findes hos Hvitfeld e), seer man atter hvor store Hansernes Excesser have været. Her hedder det: „Vi ville, at I skulle vide, at vi med dette „vort Brev stadfæste alle de Breve og Privilegier,

c) Siger Cartorius i hans G. d. H. B. 2ter Theil, Pag. 336.

d) Pag. 98 — 105.

e) I Christoffer Baiers Krønike, Pag. 832 — 37; det første er af Aar 1443, det andet af 1444.

„sømt vore Forfædre, Konger udi Norge, og vi
 „have givet vor Stad Bergen, som Stadsens Ret
 „kan styrke, eftersom de hver for sig, udi alle sine
 „Puncter og Artifler formelder og indeholder. For
 „bydendes hver Mand, derimod - at giøre, eller
 „rygge lade, men hvo som det giør, skal svare os
 „fuld Brevebrud, saa byde vi alle Udlændiske Em-
 „bedsmænd (Skomagerne) som udi Byen ere, at
 „betale og udgive til os den aarlige Rente, som
 „falder paa Norsk Bordleiding, uformindstet
 „efter gammel Sædvane og sammeledes al anden
 „Tynge, Udbud og Udgiwt til Rigets Nødtørst,
 „som falder Udfareleiding og Skipa Fæ, naar som
 „helst vi hannem udbyde lade, eller og svare os
 „Ledingsfald, og andre Brøde derfor efter Loven,
 „og dersom nogle af fornevnde udlændiske Riob-
 „mænd eller Embedsmænd, eller hvem som helst
 „det være kan, som med Ulydighed fordrister sig,
 „at bryde mod vor Stadsret udi Bergen, og ei
 „ville Ret giøre, naar de lovligen besøgt blive, saa
 „at de som med Samband huse, fordrer eller und-
 „føre nogle saadanne Udgierningsmænd fra Lov-
 „sens Straf, da byde vi vore Fogder, Befalings-
 „mænd, Raadmænd og alle andre indlændiske
 „Riobstædmænd, som vor Stadsret ville nyde, at
 „raade, fange og gribe og sætte dennem indtil saa-
 „længe, at de fange Borgen for sig, at de ret giøre,
 „og dersom de da formedelt Overmod og Samhold

„ei kunde faaes til Rette, da bydes dennem alle,
 „som beviisligen befunden worde i samme Samband,
 „under saadan Fred, at de skulde fare ud af Ber-
 „gen inden en Maaned og aldrig mere komme der-
 „igien.“ — Af den anden, dateret Kiøbenhavn St.
 Barbaræ Dag 1444, vil jeg citere de fornemste Artik-
 ler. Kongen indleder den da saaledes: „Vi Chri-
 „stoffer 2c. 2c. kundgiere med dette vort aabne Brev,
 „at udi Opsto først, da som vi vare til Kongefaa-
 „ret, og ofte siden, haver høiligen for os kiæret
 „været af vore og Rigets Indbyggere, at de Tys-
 „ske af Hansene, som af vore Forsædre, Konger
 „udi Norge, betynderligen privilegerte ere, Bosid-
 „ning at have udi Bergen, der og andensteds udi
 „vort Rige Norge, saa at Kiøbstædsmand og
 „Landsens Indbyggere ere fordervede og endy-
 „dermere fordervede blive, om de saa herefter
 „maae bruge deres ulovlige Gædbane som de hidtil
 „giort have. Nu for den Aarsag Skyld, at den
 „almægtigste Gud haver os udvalgt til Rigens Re-
 „gentere, og kongelig Sed derpaa foret haver,
 „at skulle holde alle Rigens Indbyggere ved Lov og
 „Ret, efter den Forstand, som Gud os givet ha-
 „ver, maae vi ei saadanne Uret og Overdaadig-
 „hed længer stede eller lide, som vore Undersaatter
 „overgaae; thi for vore mangfoldige og store For-
 „sald Skyld, at vi med vor Fuldmagt denne Sag
 „og Leilighed at ransage og overveie disse efterskrevne

„Kigens Raad (her nævnes alle disse Herrer), saa at
 „Kigens Indbyggere, baade Kjøbstæds mænd og al
 „Meenigheden, maatte nyde Landfens Lov,
 „Kjøbstædernes Ret, kongelige Kette-
 „bøder og Landfens gode og gamle Sæd-
 „vaner og Friheder, men Ufkiellighed
 „og Overtrædelse aldeles af at lægges.
 „Først og fremmest om al den Deel som paa Torvet
 „bør at sælges, da ville vi og byde, at det er og
 „bliver, efter som Lovbogen, Byes Ketten og
 „Kongens Kettebøder udviser. Item om Mungats
 „Brygning og Udsalg enten ved Potter eller Tøn-
 „de, Tal, skal blive efter som det findes udi Loven
 „og kongelige Kettebøder. Item om Kjød, tydsk
 „Ol, Karsedrank og alle andre udlændiske Drikke,
 „ud at tappe, byde vi at saa sælges skal herefter,
 „som Loven derom udviser og ikke anderledes.
 „Item om Meel, Malt, Erter og andet saadant,
 „saa og Klæde, Sølv, Lærret og saadanne Va-
 „rer, skal herefter ei sælges i smerre Stykker, eller
 „anderledes, end som Loven siger. Item om al-
 „skens ædende Varer ville vi og byde, at ingen
 „udlændisk Kjøbmænd mere kjober, end dennem
 „Behov gøres til deres egen Kost inde i Riget,
 „og ei til Bortsending, eller udsælge igien, under
 „saadan Brøde, som udi Loven og Kettebøder
 „findes. Item at udlændiske Varer, som er Klæ-
 „de, Sølvvarer, Lærret, Hør, Hamp og alskens

„saadanne Varer ere ei saa gode, som fordum
 „pleie, hverken i Gode, Bredde eller Længde, da
 „ville vi og byde, at hvo som dierffves at indføre
 „saadanne soigelige Varer i vort Rige Norge
 „til Udsalg, i hvad som helst hvert for sig er, eller
 „nævnes kan, skal saa revses derudover, som Lo-
 „ven og Rettehøderne byde. Item om Landekøb
 „og om Køb i Fiorder, i Fiske-Barder eller paa
 „Der ogsaa skylder at hente forbyder vi høiligen
 „alle udlændiske Kjøbmænd saadan Kjøbmandskab
 „at bruge eller drive herefter, og ikke heller selv
 „nogen deres skylder at hente, ydermere end som
 „Loven dem tilsteder, under saadan Brøde, som
 „Loven derved lægger. Item at de Tydske lade
 „selv fare i Skov efter Tømmer og Brænde, Veed,
 „det forbyde vi dennem høiligen at det herefter
 „giøre eller giøre lade, saafremt de det ei vilke for-
 „giort have mod os, uden at de det købe af de
 „Indenlandske, som sig pleiede af gammel Sæd-
 „vane dermed at nære og bierge. Item at norske
 „Mænd maae ei saa frit seile til de tydske Stæder,
 „som Tydske i vort Rige Norge, hvilket vi meene
 „for Gud og Mænd ei skikkeligen tilgaaer; thi ville
 „vi, at norske Mænd skulde seile saa frelseligen i
 „deres Stæder, som de seile udi vort Rige. Item
 „om udlændiske unyttige Kjøbmænd, som ere al-
 „Vinteren over i Bergen; og vi have forstaaet,
 „at de Tydske have sæt det udi vort Skion, til

„hvilket vi ei andet svare ville, uden at de ei
 „længer blive, end fra Kyndelmysse om Waaren
 „til Kyndelmysse om Høsten, efter de Privilegier
 „og Rettebøder, som vore Forsædre, rette Konger
 „udi Norge, baade Kong Magens og andre flere
 „derom giort haver, under saadanne Galdsmaal,
 „som Rettebøderne selv derom udviser. Item om
 „allehaande udlændiske Embedsmænd at de gior
 „Leidanger og anden Tynge, til vor Befalingss-
 „mand, som dem bør efter Loven, denne usæd og
 „andre, ville vi ei længere stede, eller lide lade,
 „uden at hver gior efter som Loven og Rettebø-
 „derne udviser, under det Galdsmaal, som vort
 „Brev formaaer, derom udgivet, selv beviser.
 „Item Waagen i Bergen gienstoppes af Skomagere
 „og andre, da ville vi at til skal nævnes af vore
 „Befalingsmænd og Laugmænd 12 skiellige By-
 „mænd at skue og randsage, hvo det haver giort og
 „hvo som brødelig findes derudi, skal svare derfor
 „eftersom Loven og fordem Kl. Skif derom udvi-
 „ser. Item at Mynten vorder forarget og for-
 „smaaet, da ville vi, at hvilken dermed befunden
 „vorder, at han staaer hans Ret, som derom ved
 „Loven bydes. Item om Pund og andre Vægter,
 „ville vi og byde, at herefter gange skal over al-
 „meenige Riget udi Norge, eftersom af Arilds Tid
 „og hertil ganget haver udi Tønsberg og af de
 „Indlændiske at gienmes, som Loven udviser. Item

„ville vi ingen Maade stede eller fordrage, at nogen
 „udlændiske Kjøbmænd, som ved Bryggen sidder,
 „at have nogle Huse over paa Stranden, hverken
 „deres egne eller til laans eller leie, og hvo som
 „der nu nogen Huus haver, de flytte dem alle over
 „til sig til Bryggen, der som deres gamle Side af
 „Alder været haver, eller og sælge dennem til den-
 „nem, som efter Loven næst ere at kjøbe, end den-
 „nem tækkes, eller og sælge dennem til andre inden-
 „lændiske Mænd, hvem dennem lyster, og skal de
 „have dette gjort inden den Tid, Dag og Stund,
 „som vore Befalingsmænd i Bergen dennem fore-
 „lægger, saa fremt de ei ville de samme Huse under
 „os og Kongedømmet forgiort have.”

En Skændighed var Hansernes Opførsel mod
 Oluf Nielsen, Kong Christian den Førstes Stat-
 holder, og ei mindre skammelig Kongens ligegyls-
 dige Forhold i denne Henseende. Over denne Oluf
 Nielsen, der efter sin Herres Bud, havde forhøiet
 nogle Skatter som Hanserne skulde betale, og
 som i øvrigt nok har seet dem noie paa Fingrene,
 klagede Stæderne til Kong Christoffer af Baiern,
 da han var i Lybek; han tog sin Tieners Forsa-
 rende i Forsvar og Christian den Første, Christof-
 fers Eftermand, tog Oluf ligeledes i sin Varetægt.
 Da Oluf udrustede nogle Kapere mod Hanserne,
 for at forhindre dem i at gjøre Overrig Tilførsel
 i dets Krig med Danmark, opvakte Contoristerne,

understøttede af Skomagerne (1455), et Oprør mod ham; han tog sin Tilflugt til Munkelæs Kloster, haabernde der at finde et Asylum, men Tydskerne forfulgte ham ogsaa her, trods den Hellighed, som efter den Tids Sæder og Tænkemaade hvilede paa saadanne Bygninger. Biskop Torlef gik dem imøde med Sacramentet, men de agtede dette ikke, de antændte Klosteret og Kirken, og Biskoppen, Oluf Nielsen, hans Broder, nogle Domsherrer og 60 andre Personer bleve Luerne offrede. Siden forfulgte de med lige Rasenhed, fangede og halshuggede Olufs Sønner, som hizede efter at hævne Faderens Død. Kongens Opførsel og Lige-gyldighed i denne Sag gjør ham kun liden Ære; han anflagede Sagen for Paven, og deres Straf blev at opbygge den afbrændte Kirke og Kloster og — at faae deres gamle Friheder i Rigerne stadfæstede. At det imidlertid har været en forhadst Sag, sees deraf, at det indrykkedes i Kong Hans's Haandfæstning, at hævne denne Misdaad, naar det i denne hedder saaledes f): „Item ville „vi og skulle troligen tilhielpe, at der skeer tilbørlig „Bod og Wandel, for de ulydige og ugudelige „Gjerninger, som skede udi Bergen af de Tydske „paa Biskop Torloff, Hr. Oluf Nielsen, Hr. Peder „Nielsen, og mange flere baade Klerke og Leeg-

f) Hvitfeld Kong Hans's Krønike, Pag. 971.

„mænd, Kirke og Kloster, med Røvd, Mord og
 „Brand.“ Under Christian den 2den (1521) fla-
 ger Hvitfeld g) over: „at det gemene Haandværks-
 „folk til Bergen have ynkeligen plyndret Bergens
 „Borgere, og der de Lybske derom er tilskrevet,
 „have de svaret, saadant ikke at være skeet med
 „deres Villie.“ — Videre hedder det: „at
 „de antastede Borgerne i Bergen, og dennem plu-
 „stred og berøved, og dennem fratok alt det de
 „havde, og hverken skaanede fattige eller Rige. De
 „havde nedbrudt og sønderhugget Borgernes Huse,
 „dog have de gjort meest Skade paa Skotterne og
 „deres Børn, ligesom det og var Skomagere og andre
 „tydske Embedsmænd, der især havde gjort Skade
 „og røvet.“ Christian sendte Jørgen Hansen Skri-
 ver derop, som lod en af deres Bagerne hæn-
 gen for hans Huus, der var strax over for Rids-
 mandstuen, de Tydske til Frygt; og han tillod
 sine Tienere at optage alt Kramgods, som fandtes
 inde paa Bryggen, efter det Privilegiums Lydelse,
 som Kong Christian havde givet Borgerne. Da
 Christian maatte forlade Riget, fulgte hans troe
 Jørgen Skriver med, og Hanserne vedbleve da
 deres gamle Vane med Røven, Plyndring, Vold
 og Tyrannie. Skomagerne vægrede sig ved at gaae

g) Christian den Andens Krønike, Pag. 1174, og Fre-
 derik den Førstes Krønike, Pag. 1255.

paa Kongens Rustning, begyndte at holde Ostap uden Accise imod Byens Privilegier, gave fredløse Mænd Leide, og toge dem til sig i deres Skostræde, som de havde lukket med Porte. Paa samme Tid anlagde de Contoirske Blokhuse midt paa Bryggen, for dermed at formene Borgerne naar de vilde fare ud af Baagen til Nordlandene, og ude mod den saakaldte Overgade lode de opreise høie Steenmure for at være defosifrere mod Overfald. Esge Bilde, som Frederik den Første sendte op til Bergen, tvang dem til at nedrive Blokhuset og noget af Muren, og der befales: at da Baagen tilstoppes af Skomagere og Andre, da skal ransages hoo det giort haver, og den, som brødeligen derudi findes, skal have forbrndt til Kronen 8 Ortug og 13 Mark h).

Til disse vist ikke ubetydelige Excesser hører vel ogsaa det saa bekiendte jus restringendi, som bestod i, at Hamborgerne vilde tvinge Indvaasnerne af Bilster og Krempe Marss til at føre deres Korn til Hamborg, og der sælge det for en bestemt Priis.

Da Hansfestædernes høieste Ret sad, som vi have seet, i Spydstagen, indvikledes vi ofte i kostbare og ødelæggende Krige; jeg henviser i saa Henseende blot til Baldemar Christoffersens

h) See Myrup's Hist. Stat. Skil. 1ste Deel, Pag. 354.

Krig med Stæderne, endt ved Freden til Stralsund Aar 1370, hvorved Kiøbenhavn, Helsingør, Nykøbing, Falskebod, Skanør, Elholm, Almagør og Hveen, foruden næsten alle andre danske Hers Odelæggelse og Udplyndring, bleve afstaaede, ligesom og Skaane tilligemed dets Kiøbstæder, den der faldende Told og det vigtige skaanske Fiskerie gik tabt for Riget i 15 Aar, da det dog havde kostet Kongen saa meget at forene denne Provinds med Riget.

Jeg slutter med Valkendorffs Afskrift over de Tydske paa Contoiret i Bergen. „Valkendorff lod (saaledes hedder det i et paa det kongl. Bibliothek opbevaret Manuskript) alle tydske Embedsmænd stævne til sig, og da de vare komne, tilkiendegav han dem sin Herres Villie, at de enten skulde sværge Kongen eller drage af Landet. De forlangte da Tid til at raade derom med Hans festsædernes Kiøbmænd, hvilken han bevilgede dem. Kiøbmændene satte Mod i dem og styrkede dem i deres Overhørighed imod Dyrighedens Anordninger. Da det gik i Langdrag og Valkendorff intet Svar fik fra Haandværksmesterne, lod han, paa Hs. Kongl. Majestæts Begne, deres Vinduer tilslaae. Strax lod samme Haandværksmænd og nogle af de Contoirske sig forlyde med, for nogle Qvindfolk, at for den Sag skulde der blive mangt et faderløst Barn; og derfor skulde

„græde det Barn i Vuggen laae, med mange andre
 „og store Ord, hvorfor den menige Mand i Byen
 „haver sig storligen befrygtet, og Rogle om Ratten
 „hemmeligen flyttet deres Gods ud af Byen. Bal-
 „kendorff var altid ved frit Mod og gav Bergen-
 „serne Dristighed. For at vise, han ikke var for-
 „færdet, lod han nogle af Borgerne gaae ind paa
 „Slottet, lod Vand bære paa Muren og lave
 „Bomber og Fyrbrandse til. Kiøbmændene bad
 „ham komme til sig i Kruekirke til en Conference.
 „Han lovede dem at møde. Da han gik af Slot-
 „tet, tog han kun 2 Drenge med sig, men sagde
 „til Holger Bagge, som stod i Slotslougen, at
 „saasnart han fik visse Tidende om det allermindste,
 „skulde han strax skyde Ild paa Bryggen. I vor
 „Kruekirke havde Kiøbmændene med sig en Bog,
 „deres Privilegier stode skrevne udi, og der viste de
 „ham et Privilegium, som Kong Christian den An-
 „den havde udgivet her udi Byen, lydende: at de
 „maatte beholde de tydske Embedsmænd indtil
 „videre Bæst. Bolkendorff anmærkede da, at da
 „Kong Christian gav dem det Privilegium, da var
 „han ingen kronet Konge, ei heller nogen fuld-
 „gierende Herre over Norge; thi hans Fader end
 „da levede. Resultatet af Conferencen blev, at
 „Bolkendorff tilstedede Skomagerne og andre Em-
 „bedsmænd at eie deres Embede endnu indtil Mik-
 „selsdag; til hvilken Tid de enten skulde sværge

„Hans Maiestæt, eller uden videre Indvending
 „forlade Byen. Siden have Stæderne samme
 „Sommer to Gange suppliceret og søgt at formaae
 „Kongen til at tillade, at Embedsmændene maatte
 „være og forblive under Ridsmændene, men Kon-
 „gen var ikke at overtale.“

„Siden begyndte ogsaa en Trætte imellem
 „Walfendorff og Embedsmændene om St. Halvords
 „Kirke. Disse beraabte sig paa Privilegier og an-
 „dre Breve, skrevne paa det norske Maal, som de
 „ikke kunde læse. Der blev da udsendt Nogle af
 „Raadstuen til at ransage deres Breve, og da
 „fandt det sig, at et af de Privilegier, som de
 „især havde beraabt sig paa mod Walfendorf, det
 „lød paa Tronhiem og paa de der boende tydske
 „Haandværksfolk. Tronhiems Navn var udsløttet
 „og Bergens Navn sat isteden derfor. Der var
 „saaledes Intet i deres Privilegier og Breve,
 „som kunde være dem behjelpeligt i deres Paa-
 „stand, vandt derfor Walfendorf Halvords Kirke
 „igien under Kl. Maiestæt med al hendes Til-
 „høring.“

„Samme Tid opkom nogen Trætte mellem
 „Slottets Folk og de Tydske paa Bryggen; en af
 „Slotsfolkene blev slagen ved Bryggen. For den
 „Marsags Skyld lod Walfendorf afbryde alle de

„Raalhauger, som stode imellem vor Fruekirke og
 „Slottet, paa det man klarligen kunde see paa
 „Slottet, hvad der skeete imellem Bryggen og
 „Slottet. Samme Sommer lod Balfendorff gisre
 „en Steenbroe fra Allehelgens Kirke og til Dom-
 „kirken, hvor der tilforn var et stort Ufære og Mo-
 „rads, og lod der en Fiællebroe over, som Sko-
 „magerne hvert Aar burde holde dedlige.“

„Der nu Mikkelsdag kom, spurgte Balfen-
 „dorff Embedsmændene om de vilde blive eller
 „vige. Halvparten sagde de vilde blive, men
 „Halvparten rømte ind paa Bryggen, og vilde
 „de der bruge deres Embede. Balfendorff lod da
 „Oldermanden og de saakaldte Achtein paa Bryg-
 „gen komme til sig i Korskirken. Disse forbandt
 „sig til, at de herefter ingentid, hverken lønlig eller
 „aabenbare, vilde holde Embedsmænd ved Bryggen,
 „det være sig hvilket Haandværk det være vil. Da
 „Embedsmændene saae, at de hverken maatte have
 „Plads ved Bryggen eller i Byen, droge de ad
 „Lydsland til.“

„Borgerne, som saae, at Balfendorff havde
 „god Fremgang i sine Foretagender, gik til ham,
 „og beklagede sig, at naar deres Drenge eller Folk
 „kom paa Torvet for at fiøbe færsst Fisk eller andet,
 „maatte de intet saae, førend de Lydske havde saa

„meget de vilde deraf, og viste ham Kl. Majestæts
 „Brev om samme Torv, og begiærede, at han,
 „i Følge samme Privilegium vilde unde dem, at
 „lægge og giøre Torvet paa noget andet Sted i
 „Byen. Da forlagde han Torvet uden for Sko-
 „strædet i Waagen, og lod kundgiøre for alle Bøn-
 „der, at de did skulle søge og ei andensteds med
 „deres Gist og anden slig Kjøbmandskab.“